

RELIGIJA I POLITIKA O LJUDSKOJ REPRODUKCIJI

Asim Kurjak

*Međunarodna akademija za perinatalnu medicinu, Zagreb, Hrvatska
Europska akademija znanosti i umjetnosti, Salzburg, Austrija*

Problematika religije i politike otvara niz pitanja. Ovo kompleksno područje bavi se odnosom institucija koje su strukturno neovisne jedna od druge.

Ljudska reprodukcija je istodobno i naša najdublja intima ali i briga za opstojnost društva ne samo na razini obitelji, na razini naroda, na razini države nego i na globalnoj razini. Kroz ljudsku reprodukciju je isprepletana i medicina i znanost i tehnologija, sociologija i demografija, pravo i politika, filozofija, religije i moral.

Ovo područje je osobito opterećeno raspravama o pobačaju. A to pitanje ima toliko različitih razina na kojima se promišlja - etička, pravna, zdravstveno medicinska, demografska, natalitetna, aksiološka. Stoga ovo pitanje postaje pitanje morala, korištenja prava, ovlaštenika ovog prava, subjekata (žena, fetus, muškarac), ženskog pitanja itd. Najveći sukobi su oko toga kada počinje ljudski život. Egzaktnog, biologijskog odgovora nemamo budući da se u biomedicini razlikuje nekoliko stadija u razvoju - od spajanja gameta do samostalnosti i neovisnosti embrija, odnosno fetusa.

Politika i religija različito gledaju na ovo i druga pitanja iz ljudske reprodukcije. Prema odredbi članka 41, stavka 1 Ustava vjerske su zajednice odvojene od države, pa stavovi i tumačenje pojedinih odnosa koje daje neka vjerska zajednica ne mogu utjecati na civilno pravo koje je dio pravnog poretka Republike Hrvatske. Uloga je vjerskih zajednica da svoje pripadnike poučavaju vrednotama svojeg učenja pa tako i ljudskog života, što znači da se pravi vjernici nikada neće ni koristiti pravima što im pruža zakon o prekidu trudnoće, ma koliko on bio liberalan ili konzervativan.

Medicinski pomognuta prokreacija različito je regulirana u zakonima različitih država. Pretpostavka pravne regulacije ovih postupaka u demokratskom društvu je utvrđivanje prevladavajućih vrijednosnih stavova, kako bi se na osnovu njih pravna regulacija mogla provesti. Društvo to u mnogim slučajevima regulira osnivanjem etičkih odbora. Mišljenja etičkih odbora nisu obvezujuća za zakonodavca, odnosno izvješća i preporuke služe kao stručna podloga za izradu pravne regulacije, te su tako pripremna faza zakonske regulacije. Osnivanje etičkih odbora kao institucionalnog modela pogodnog za razmatranje pravnih i etičkih pitanja u ljudskoj reprodukciji predlaže se i mnogim dokumentima Vijeća Europe i Europske Unije.

Zakonsko reguliranje obuhvaća i zakonsku zabranu društveno nepoželjnih postupaka, kao primjerice kloniranja ili miješanja gameta ljudske i životinjske vrste, te propisuje kazne za slučajeve kršenja ovih odredbi.

Na simpoziju će biti prikazani i primjeri iz vlastite prakse u ovom kompleksnom području.

* * * * *

DRUŠTVENO-ZNANSTVENA SLIKA SVIJETA I FUNDACIONALISTIČKA EPISTEMIKA

Senadin Lavić

Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, B&H

U 19. stoljeću sociologija se etablira i prezentira kao izuzetna znanost o društvu i društvenom životu čovjeka. Ona daje obećanje da može objasniti prošle događaje i na osnovu utvrđivanja zakonitosti, koja ih određuje, predvidjeti buduće događanje. To veliko epistemičko obećanje daje joj prepoznatljivu crtu privlačne znanosti i uzdiže je u Panteon nauke koja zauzima univerzitetsku poziciju. Njena društvena pozicija opravdana je formama znanja koje bitno utiču na organizaciju i usmjeravanje društvenih zajednica i stjecanje njihove svijesti o sebi i svome položaju u povijesti. Već u drugoj polovici 20. stoljeća društvena znanost je preuzela odgovornost za usmjeravanje društvenih procesa i tu je pred njom ponovno iskrsla nova opasnost od mogućih zloupotreba.

Sociologija i druge društvene nauke trebale su u fundacionalističkom epistemološkom modelu poslužiti kao nesumnjiva naracija o onome što je bilo i što će biti u društvenom događanju. Ali, danas je pred nama pitanje - da li je to moguće ili da li je to smisao rada društvene znanosti? Društvene znanosti su trebale biti znanosti o prošlom, sadašnjem i budućem događanju, objašnjenje i predviđenje ujedno. Takav epistemički zahtjev bio je neostvariv i to je poljuljalo autoritet društvene znanosti. Ali, svijest o tome govori da društvena znanost posjeduje vlastitu odgovornost za svoja razumijevanja i objašnjenja

društvenih pojava i procesa. Ona je čak apsolutno svjesna da joj ne treba fundacionalistička epistemička osnova, jer je već odavno napravila epistemičko-metodski prelaz ka razumijevanju pojava i procesa ljudskog društvenog života u kojima se priznaje i naglašava postojeća fluidnost, te stoga i ne pokušava tražiti vječno-nepromjenljivo iza društveno-povijesnih pojava...

Ključne riječi: *društvena znanost - sociologija - slika svijeta - epistemička paradigma - fundacionalizam - falibilizam - fluidnost*

* * * * *

UPOTREBA I ZLOUPOTREBA BOGA U SUVREMENOJ HRVATSKOJ POLITICI

Slaven Letica

Zagreb, Hrvatska

Ustavni sud Republike Hrvatske presudio je - na sjednici održanoj 23. svibnja 2017. godine - da završna rečenica prisega predsjednika ili predsjednice Republike, zaziv (za vjernike) ili protokolarni poklič (za nevjernike) „Tako mi Bog pomogao“ nije u suprotnosti s temeljnim ili „vječnim“ ustavnim odredbama, ali ni s odredbom članka 41. Ustava RH o odvojenosti vjerskih zajednica od države te da, do tada, za neke sporni zaziv/poklič ne ugrožava nevjernike (ateiste) i vjerske skeptike (agnostike), niti dovodi u pitanje sekularnost Republike Hrvatske.

Postupak pred Ustavnim sudom RH za ocjenu ustavnosti članka 49. stavka 3. Zakona o izboru predsjednika Republike Hrvatske koji regulira zakletvu predsjednika ili predsjednice Republike, pokrenuo je Damir Jelušić iz Kraljevice 2009. godine te Aleksandar Hatzivelkos i Dan Margetić iz Zagreba 2013. i 2014. godine. Iako se njihova argumentacija protuustavnosti „Tako mi Bog pomogao“ donekle razlikovala, svodila se na tezu kako ona dovodi u pitanje ustavnu odredbu o odvojenosti vjerskih zajednica od države te da diskriminira ateiste i agnostike izabrane na predsjednički položaj, prisiljavajući ih da izgovaraju taj zaziv Bogu u kojega ne vjeruju ili dvoje o njegovom postojanju.

Presudom Ustavnog suda okončana je, zasad - promjene političkih prilika i odnosa snaga u Ustavnom sudu mogu spomenutu odluku jednog budućega dana dovesti u pitanje - politička saga koju je dr. Franjo Tuđman, svojevrsnom predsjedničkom „samovoljom“, pokrenuo prije punih četvrt stoljeća: pri ustoličenju 1992. godine.

Naime, nakon pobjede na predsjedničkim izborima te godine, predsjednik dr. Franjo Tuđman položio je 12. kolovoza 1992. prisegu u nazočnosti tadašnjeg predsjednika Ustavnog suda dr. Jadranka Crnić. Na njegovo iznenađenje, pa i šok koji je bio vidljiv u govoru Crnićeva tijela (drhtanju ruku i izrazu iznenađenosti primjetnom na licu) dr. Tuđman je samovoljno promijenio tekst zakonom propisane prisega koji je glasio: „Prisežem svojom čašću da ću dužnost predsjednika Republike Hrvatske obavljati savjesno i odgovorno na korist svih hrvatskih državljana, da ću se držati Ustava i zakona i poštivati pravni poredak Republike Hrvatske, zalagati se za očuvanje nezavisnosti, opstojnosti i jedinstvenosti Republike Hrvatske te da ću činiti sve da se osigura redovno djelovanje svih tijela državne vlasti.“

Umjesto "na korist svih hrvatskih državljana" predsjednik Tuđman je izgovorio "na korist hrvatskog naroda i svih hrvatskih državljana", a dodao je i završetak prisezi: "Tako mi Bog pomogao."

Uzimajući spomenutu presudu Ustavnog suda i koristeći metodu analize slučaja - polazeći od koncepta memorijskog buma (nastalog nakon sloma komunističkog poretka koji je vjeru, religije, vjernike i svećenstvo protjerao iz javnosti), korisne prošlosti, shvaćanja komunizma kao svjetovne religije - u članku se analizira čitav niz primjera demokraciji prikladne i neprikladne upotrebe Boga u političkom diskursu.

Analizira se i fenomen superlativnih vjernika ili zakašnjelih osvetnika koje je Vaclav Havel ovako opisao: „U našoj suvremenoj povijesti često se pojavljuju zakašnjeli osvetnici koji odrađuju vlastita poniženja i kolaboracije. U vrijeme rata ponizno su povijali vratove, silno se bojeći da slučajno ne bi došli u kontakt s nekim članom pokreta otpora, koga bi kasnije morali otkucati. Nakon rata, baš su oni, a ne antifašistički ratnici, vješali Nijemce po stupovima. Nešto slično može se primijetiti i danas kada se u publicistici pojavila skupina osvetnika koja stalno zahtijeva lustraciju (dekomunizaciju).“